

Ewelina Bachera¹
Hanna Chmielewska²
Bartosz Smółka³

Międzynarodowy transport zwłok – postulaty *de lege lata i de lege ferenda*

1. Uwagi wprowadzające

Tematyka dotycząca międzynarodowego transportu zwłok należy do zagadnień, które w doktrynie – jak dotąd – znalazły odzwierciedlenie tylko w niewielu publikacjach naukowych. Mimo to problem jest istotny i wymaga chociażby w minimalnym zakresie wyjaśnienia, szczególnie z uwagi na osoby, które zobowiązane będą kiedykolwiek do sprowadzenia ciała osoby najbliższej.

Z pełnym przekonaniem należy stwierdzić, że wzrost popularności międzynarodowego ruchu osób⁴ przyczynił się do tego, iż instytucja międzynarodowego sprowadzania ciała osoby zmarłej wykazuje tendencję wzrostową⁵, gdyż liczba zgonów obywateli poza granicami własnego państwa jest coraz większa. W większości dużych polskich miast funkcjonują firmy zajmujące się międzynarodowym transportem zwłok lub szczątek, oferujących usługi transportowe z wielu państw świata (który

¹ Mgr, Uniwersytet Śląski w Katowicach, asystentka sędziego w Sądzie Okręgowym w Gliwicach.

² Mgr, Uniwersytet Śląski w Katowicach.

³ Mgr, Uniwersytet Śląski w Katowicach, asystent sędziego w Sądzie Rejonowym w Chrzanowie.

⁴ W którego skład wchodzi zarówno emigracja, jak i ruch wyłącznie czasowy. Zob. *Emigracyjne tsunami 2013: W ciągu ostatniego roku z kraju wyjechało nawet pół miliona osób*, <http://serwisy.gazetaprawna.pl/praca-i-kariera/artykuly/776911,emigracyjne-tsunami-2013-w-ciagu-ostatniego-roku-z-kraju-wyjechalo-nawet-pol-miliona-osob.html>

⁵ Szacuje się, że rocznie problem ten dotyczy około 3000 osób, które poniosły śmierć poza granicami Rzeczypospolitej Polski. Zob. J. Barcik, P. Czech, *Prawne aspekty transportu zwłok z zagranicy*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej” 2011, s. 8–9.

to transport obwarowany jest pewnymi warunkami, o czym w dalszej części artykułu).

Niestety, koszty takiego transportu oscylują w granicach, których niejednokrotnie nie pokrywa zasilek pogrzebowy⁶. Rodzina zmarłego obciążona już kosztami musi ponieść dodatkowe, które równocześnie pogłębiają istniejący już być może dług spadkowy. Zagadnienie to jest nierozdzielnie związane z kwestią międzynarodowego transportu zwłok. Idąc dalej, zasygnalizowania wymaga, iż w momencie działu spadku istotne znaczenie ma nie tylko pogrzeb, ale także międzynarodowy transport zwłok (w przypadku zgonu za granicą).

W kontekście powyższego rodzi się pytanie o regulacje prawne międzynarodowego transportu zwłok⁷. Należy podkreślić, że raz podjęta decyzja dotycząca transportu zwłok jest nieodwracalna, gdyż w momencie odmowy lub braku zainteresowania transportem zwłok lub szczątków do kraju zmarłego, pochówek zwłok następuje zgodnie z przepisami kraju miejsca zgonu, gdzie szczątki niejednokrotnie trafiają do mogiły zbiorowej, przez co ekshumacja oraz późniejszy transport są niemożliwe⁸. Marginalne zainteresowanie praktyków międzynarodowym transportem zwłok dowodzi, że problem ten wymaga zgłębienia. Zważywszy zarówno potrzebę dodatkowych uregulowań prawnych w zakresie omawianej tematyki, jak i to, że problem ten wykracza poza ramy dyskursu naukowego, z pewną dozą przekonania należy uznać, iż może stanowić załączek do dalszych rozważań naukowych.

2. Regulacje krajowe

Międzynarodowy transport zwłok swoim zakresem obejmuje nie tylko uregulowania zagraniczne, ale także ustawodawstwo krajowe. W polskim porządku prawnym międzypaństwowy transport zwłok ludzkich

⁶ Orientacyjny koszt transportu zmarłego oscyluje w powyżej 2000 zł. Por.: *Międzynarodowe usługi pogrzebowe Funeral Services Międzynarodowy Transport Zmarłych*, <http://www.transportzmarlych.miasto-szczecin.pl/transport-zwlok-cennik>; *Funeral Services Repatriacja*, <http://www.funeral.com.pl/cennik-transport-zwlok>

⁷ Znamienne jest, że transportując zwłoki, istotne znaczenie mają nie tylko uregulowania prawne obowiązujące w kraju, z którego transport jest dokonywany, lecz także przepisy państwa przyjmującego zwłoki. Informacje, które dotyczą transportu zwłok z danego państwa, są udzielane przez urzędy konsularne.

⁸ Więcej informacji można znaleźć np. na stronie Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Barcelonie. Zob. <http://www.barcelona.msz.gov.pl>

regulowany jest trzema podstawowymi aktami prawnymi⁹. Jednym z kluczowych uregulowań niniejszej tematyki jest przepis, zgodnie z którym w sytuacji, kiedy zgon nastąpił poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, na sprowadzenie zwłok i szczątków z obcego państwa uzyskać należy zezwolenie polskiego starosty właściwego dla miejsca, w którym zwłoki lub szczątki mają być pochowane, działającego w porozumieniu z właściwym inspektorem sanitarnym¹⁰. Procedurę uzyskania zezwolenia na sprowadzenie zwłok obywatela polskiego z zagranicy podzielić można na dwa etapy: pierwszy etap stanowią procedury związane ze złożeniem wniosku o wyrażenie zgody na sprowadzenie zwłok, z kolei drugi etap to czynności, które podmiot uprawniony zobowiązany jest podjąć już po uzyskaniu pozytywnej decyzji starosty¹¹. Omawiana procedura ma swój początek po otrzymaniu informacji o jego śmierci. Wówczas wtedy osoby uprawnione zobowiązane są do wystąpienia ze stosownym wnioskiem do właściwego terytorialnie starosty¹². Do wniosku należy

⁹ Do aktów tych zaliczamy ustawę o cmentarzach i chowaniu zmarłych, rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi, a także rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie pozwoleń i zaświadczeń na przewóz zwłok i szczątków ludzkich. Por. ustawa z 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 118, poz. 687 ze zm.); rozporządzenie Ministra Zdrowia z 7 grudnia 2001 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi (Dz. U. Nr 153, poz. 1783); rozporządzenie Ministra Zdrowia z 27 grudnia 2007 r. w sprawie pozwoleń i zaświadczeń na przewóz zwłok i szczątków ludzkich (Dz. U. Nr 249, poz. 1866).

¹⁰ Zgodnie z art. 14 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych: na sprowadzenie zwłok i szczątków z zagranicy w celu ich pochowania należy uzyskać: 1) pozwolenie starosty właściwego ze względu na miejsce, w którym zwłoki i szczątki mają być pochowane; pozwolenie jest wydawane po porozumieniu z właściwym państwowym powiatowym inspektorem sanitarnym; 2) zaświadczenie polskiego konsula, wydane po przedstawieniu pozwolenia, o którym mowa w pkt 1, stwierdzające, że zwłoki i szczątki mogą być sprowadzone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Dokonując wykładni powyższego uregulowania, należy zważyć, że *expressis verbis* ustawodawca w stwierdzeniu „starosta właściwy dla miejsca, w którym zwłoki lub szczątki mają być pochowane” jednocześnie wskazał, iż starostą właściwym dla wydania rzeczzonego pozwolenia będzie starosta właściwy ze względu ostatnie miejsce zamieszkania zmarłego w Polsce. Por. J. Barcik, P. Czech, *Prawne...*, s. 6.

¹¹ Zob.: Biuletyn Informacji Publicznej, *Wydanie zezwolenia na sprowadzenie zwłok lub urny z prochami z zagranicy*, <http://www.bip.powiataleksandrowski.akcesnet.net/index.php?idg=5&id=716&x=100&y=12>; J. Barcik, P. Czech, *Prawne...*, s. 7.

¹² Artykuł 10 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych zawiera katalog osób uprawnionych do pochowania zmarłego, o charakterze zamkniętym, który w swoich granicach jasno wskazuje, które osoby są uprawnione do przeprowadzenia czynności

dołączyć oświadczenie osoby upoważnionej do pochowania zmarłego oraz, że osoba ta zleca określonej firmie – zakładowi pogrzebowemu specjalizującemu się w transporcie zwłok z zagranicy – wszelkie czynności związane z transportem i pochówkiem zmarłego. Do niniejszego wniosku¹³ dołączyć należy akt zgonu zmarłego bądź inny dokument urzędowy, który stwierdza zgon za granicą oraz określa jego przyczynę. Natomiast w sytuacji niemożności ustalenia przyczyny zgonu zmarłego, osoba uprawniona zobowiązana jest do dołączenia do przedmiotowego wniosku dokumentu urzędowego, który stwierdza wykluczenie choroby zakaźnej jako przyczyny zgonu¹⁴. Decyzja starosty uzależniona jest w większym zakresie od przeprowadzonych uprzednio z właściwym inspektorem sanitarnym konsultacji¹⁵. Po uzyskaniu pozytywnej decyzji starosty, podmiot uprawniony niezwłocznie, najczęściej przy pomocy faksu, przesyła ją do organu konsularnego państwa, z którego zwłoki mają być sprowadzone. Wniosek ten zatem winien trafić do polskiego urzędu konsularnego. Na podstawie decyzji starosty, konsul państwa polskiego stacjonujący na obszarze państwa, z którego ma nastąpić sprowadzenie zwłok zmarłego, zobligowany jest do wydania zezwolenia na przewóz zwłok lub prochów¹⁶. Istotnym jest, iż w sytuacji braku konsula na terytorium państwa, gdzie znajdują się zwłoki albo szczątki ludzkie, lub państwa, z którego ma nastąpić przewóz zwłok albo szczątków, przewóz taki nastąpić może na podstawie dokumentu wydanego przez

związanych z obrzędkiem chowania zmarłych. Do kręgu tych osób zalicza się pozostałego małżonka, krewnych zstępnych, jak i wstępnych, a także krewnych bocznych do 4. stopnia pokrewieństwa oraz powinowatych w linii prostej do 1. stopnia.

¹³ Wniosek taki w całości zwolniony jest od opłaty skarbowej i rozstrzygany jest przez starostę niezwłocznie – w terminie 3 dni od jego złożenia. Zasygnalizowania wymaga art. 14 ust. 5 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych, zgodnie z którym: (...) pozwolenia i zaświadczenia są wydawane na wniosek osób, o których mowa w art. 10 ust. 1, niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie 3 dni od dnia złożenia wniosku o wydanie pozwolenia albo zaświadczenia. W przypadku zgonu na skutek choroby zakaźnej wymienionej w wykazie, o którym mowa w art. 9 ust. 3a, pozwoleń, o których mowa w ust. 1 i ust. 4 pkt 1, nie wydaje się przed upływem dwóch lat od dnia zgonu.

¹⁴ Nadmienić należy, że dokumenty wydawane przez właściwe organy państwa, na którego terytorium nastąpił zgon denata, muszą być przetłumaczone na język polski. Zob. J. Barcik, P. Czech, *Prawne...*, s. 7.

¹⁵ Zob. J. Barcik, P. Czech, *Prawne...*, s. 7.

¹⁶ Zaświadczenie to odmiennie niż wniosek składany do starosty podlega stałej opłacie w wysokości ok. 54 euro. Zob. *Procedury i prawo w transporcie zwłok z zagranicy do Polski, oraz obowiązujące regulacje prawa międzynarodowego, cz. I*, http://www.redrosa.pl/prawne_aspekty_transportu_zwlok_do_polski

właściwe władze miejscowe albo właściwego konsula państwa członkowskiego Unii Europejskiej¹⁷. Znaczące jest także to, że sprowadzenie ciała obywatela polskiego, który w chwili śmierci przebywał poza granicami swojego państwa macierzystego, zastosowanie, co do zasady, mają wyłączenie przepisy polskie¹⁸. Jednakże zasygnalizować w tym miejscu należy, że zdarzają się również regulacje państw, które uzależniają przewiezienie zwłok denata z państwa X do państwa Y od wydania stosownego zezwolenia na transport zwłok. Do państw takich zaliczyć można przede wszystkim Włochy, gdzie do wywozu zwłok wymagane jest zezwolenie właściwego urzędu miasta/gminy tzw. *passaporto mortuario*¹⁹. Jednakże problematyka międzynarodowego transportu zwłok nie zamyka się jedynie w zakresie powyższych formalności, których spełnienie gwarantuje sprowadzenie ciała osób nam najbliższych na obszar państwa polskiego. Poza rzeczonymi formalnościami, głównym problemem sprowadzenia zwłok są związane z tym koszty. Wbrew powyższemu problematyka kosztów międzynarodowego transportu zwłok nie kończy się jedynie na poniesieniu opłaty konsularnej, bo jak podniesiono powyżej, wniosek skierowany do starosty ostatniego miejsca zamieszkania denata, wolny jest od jakichkolwiek opłat skarbowych. Zdecydowanie mniejszy kłopot po stronie podmiotów uprawnionych występuje wówczas, kiedy zmarły w zakresie swojego ubezpieczenia miał również zagwarantowane, iż w przypadku śmierci poza granicami kraju ubezpieczyciel pokrywa koszty przewozu ciała do kraju. Znacznie większy problem powstaje wówczas, gdy denat takowego ubezpieczenia nie posiadał, bowiem wszelkie koszty związane z transportem jego ciała

¹⁷ Każdy obywatel unii europejskiej jest uprawniony do ochrony konsularnej ze strony przedstawicielstwa dyplomatycznego lub konsularnego którejkolwiek z państw członkowskich, jeśli w miejscu jego pobytu jego własne państwo członkowskie lub inne stale je reprezentujące państwo nie ma: dostępnego stałego przedstawicielstwa, lub dostępnego konsula honorowego, właściwego dla takich spraw. Ochrona wymieniona ta obejmuje między innymi pomoc w przypadku zgonu. Zob. decyzja Przedstawicieli Rządów Państw Członkowskich spotykających się w Ramach Rady z 19 grudnia 1995 r. dotyczącej ochrony obywateli Unii Europejskiej przez przedstawicielstwa dyplomatyczne i konsularne (95/553/WE).

¹⁸ J. Barcik, P. Czech, *Prawne...*, s. 8.

¹⁹ Ministero Dell' Interno Prefettura – *Ufficio Territoriale del Governo di Trieste Estradizione o introduzione salma o resti mortali – Passaporto Mortuario*, <http://www.prefettura.it/trieste/contenuti/46826.htm>; *Servizi Funebri Udine by Uirsal*, <http://www.servizifunebri-udine.it/index.php/component/content/article/126-cose-il-passaporto-mortuario>

pokryć będą musieli jego najbliżsi (o czym w dalszej części artykułu). W tym miejscu problem ten wymagał jednak zasygnalizowania z uwagi na bezpośredni związek instytucji kosztów oraz instytucji międzynarodowego transportu zwłok.

3. Długi spadkowe w kontekście międzynarodowego transportu zwłok

Punkt wyjścia stanowi regulacja zawarta w ustawie – Kodeks postępowania cywilnego, zgodnie z którą: „do długów spadkowych należą także koszty pogrzebu spadkodawcy w takim zakresie, w jakim pogrzeb ten odpowiada zwyczajom przyjętym w danym środowisku, koszty postępowania spadkowego, obowiązek zaspokojenia roszczeń o zachówek oraz obowiązek wykonania zapisów zwykłych i poleceń, jak również inne obowiązki przewidziane w przepisach ustawy”²⁰. Wyjaśnić należy, że długi spadkowe w doktrynie cywilistycznej podzielić można na dwie kategorie: kategoria pierwsza dotyczy wszystkich praw i obowiązków spadkodawcy, które powstały jeszcze za jego życia, a które po jego śmierci przechodzą na rzecz jego spadkobierców²¹. Do kategorii drugiej cywilistyka zalicza wszelkie te długi spadkowe, które nie istnieją za życia spadkodawcy, a które powstają wraz z jego śmiercią. W obliczu instytucji międzynarodowego transportu zwłok, to właśnie kategoria druga długów spadkowych, będzie miała kluczowe znaczenie. Zauważyć należy, iż chwila powstania zadłużenia spadkowego z punktu widzenia spadkobierców, dla ich odpowiedzialności, nie będzie miała większego znaczenia²². Do długów spadkowych powstających z chwilą śmierci spadkodawcy należą koszty jego pogrzebu. Do kosztów związanych z pogrzebem, które podlegają zwrotowi, należą takie bezpośrednie

²⁰ Zawarta w dyspozycji powyższego przepisy partykuła „także” oznacza, że do katalogu długów spadkowych ustawodawca zaliczył tym samym innego rodzaju prawa i obowiązku spadkodawcy, przechodzące na jego spadkobierców po jego śmierci. Wobec zakresu niniejszego artykułu skupiającego się na pojęciu międzynarodowego transportu zwłok, rozdział ten traktować będzie o długach spadkowych związanych sensu largo z funeralnymi obowiązkami jego spadkobierców. Por.: Ustawa z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.); A. Kidyba, E. Niezbecka, *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom IV. Spadki*, Warszawa 2012, s. 60–62.

²¹ W zakres tego typu zobowiązań można włączyć chociażby różnego rodzaju zobowiązania o charakterze finansowym takie, jak zaciągnięte pożyczki czy kredyty. Zob. uchwała SN z 22 listopada 1988 r. (III CZP 86/88), OSNC 1989, nr 12, poz. 201.

²² Związane jest to z tym, że spadkodawca ponosi osobistą odpowiedzialność zgodnie z zasadami prawa spadkowego.

wydatki, jak: przewóz zwłok, nabycie trumny, zakup miejsca na cmentarzu oraz wydatki odpowiadające zwyczajom danego środowiska²³.

Ewentualną wysokość kosztów przewozu zwłok zestawić należy z szeroko rozumianym pojęciem „wydatkom odpowiadającym zwyczajom danego środowiska”²⁴. W pierwszej kolejności zauważyć należy, że transport zwłok osoby, która poniosła śmierć poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej obarczony jest dodatkowymi kosztami, w szczególności opłatą konsularną uiszczaną w trakcie realizowania formalności związanych z uzyskaniem zezwolenia na przywóz ciała zmarłego do Polski. Do kosztów tych wliczyć należy opłacenie zakładu pogrzebowego specjalizującego się w sprowadzaniu ciał z poza obszaru RP. Wysokość tych kosztów uzależniona jest przede wszystkim od państwa, z którego terytorium przewóz zwłok ma nastąpić²⁵. Znamiennym jest oczywiście, iż w odniesieniu do państw pozaeuropejskich powyższy przedział cenowy ulegnie znacznemu podwyższeniu. W przypadku śmierci osoby ubezpieczonej, pobierającej emeryturę/rentę, osobie, która pokryła koszty pogrzebu, przysługuje zasiłek pogrzebowy. Jak można zauważyć, wydatek związany z międzynarodowym transportem zwłok

²³ Zgodnie z brzmieniem art. 922 § 3 k.c.: do długów spadkowych należą koszty pogrzebu spadkodawcy w takim zakresie, w jakim pogrzeb odpowiada zwyczajom, przyjętym w danym środowisku. Koszty te obejmują wydatki na zakup trumny, nabycie miejsca na grób i wydatki na pokrycie kosztów ceremonii pogrzebowej. Ustalenie wysokości zobowiązania pieniężnego według innych kryteriów niż sumowanie kwot wydatkowanych na pokrycie kosztów pochówku i wystawienia nagrobka odpowiadającego miejscowym zwyczajom nie jest możliwe.

²⁴ Odesłanie do zwyczajów przyjętych w danym środowisku oznacza, że obliczenie wysokości tych kosztów musi zostać dokonane przy uwzględnieniu okoliczności konkretnej sprawy. Rozliczeniu podlegają jedynie oczywiście poniesione koszty pogrzebu spadkodawcy. Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 27 marca 2013 r. (I ACa 868/12), <http://orzeczenia.ms.gov.pl>

²⁵ Ceny transportu oscylują w przedziale od 2500 zł do ponad 10.000 zł. Oczywiście podany zakres cenowy dotyczy wybranych państw europejskich. Podana rozpiętość cen uzależniona jest nie tylko od odległości, którą pokonać zobowiązany będzie określony zakład pogrzebowy, aby sprowadzić ciało denata do Polski, ale także wyborem środka transportu: samochodu, samolotu czy promu. Wybór środka transportu jest także uzależniony nie tylko od tego, czy procedury zezwalają na skorzystanie z danego środka transportu, ale także od tego, który środek transportu będzie (z ekonomicznego punktu widzenia) bardziej właściwy. Zaznaczyć trzeba, iż nie zawsze możliwe będzie przewiezienie zmarłego w trumnie, gdyż niektóre linie lotnicze zezwalają tylko na transport prochów w urnie. Por. M. Stojek-Siwińska, *Zasiłek pogrzebowy. Komentarz praktyczny*, LEX nr 69367; *Międzynarodowy transport zmarłych*, <http://miedzynarodowy-transport-zwlok.pl/miedzynarodowy-transport-zmarlych.html>

nie jest jedynym wydatkiem osoby/osób zajmujących się pochówkiem zmarłego, a jego maksymalna wysokość może nie wystarczyć nawet na pokrycie samego tylko transportu ciała. Taka sytuacja powoduje, iż wszelkie koszty powyżej zasygnalizowanej już kwoty²⁶ wchodzą w zakres długów spadkowych kategorii drugiej²⁷. Dokonując analizy polskiej judykatury można zauważyć, iż najczęściej kontrowersji wobec ustalenia, jakie koszty i w jakiej wysokości wchodzą w zakres długów spadkowych, dotyczą kosztów postanowienia nagrobka, czy rzadziej datków dla księdza, kosztów stypy, czy zorganizowania dla krewnych poczęstunku. Orzecznictwo sądów polskich zgodnie podnosi, że do kosztów pogrzebu zaliczyć należy te koszty, których pokrycie w środowisku spadkodawcy jest zwyczajowo przyjęte²⁸. Wobec powyższego przyjęć należy, że koszty pogrzebu wchodzące w skład długu spadkowego, dzielą się na te o charakterze obligatoryjnym oraz te o charakterze fakultatywnym²⁹. Z kolei kosztami obligatoryjnymi są koszty *sensu stricte* związane z pochówkiem zmarłego³⁰.

²⁶ Kwota ta wynosi 4000 zł. Zob. K. Antonów, M. Bartnicki, B. Suchacki, M. Zieleniecki, *Emerytury i renty z FUS, emerytury pomostowe, okresowe emerytury kapitałowe*, Warszawa 2014, *Komentarz do art. 77–80 ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych*, s. 381 i n.

²⁷ Oczywiście, opisana sytuacja dotyczy zmarłych, których ubezpieczenie nie pokrywa kosztów sprowadzenia ciała do Polski wobec śmierci poza jej granicami. Zob. K. Antonów, M. Bartnicki, B. Suchacki, M. Zieleniecki, *Emerytury...*, s. 381 i n.

²⁸ Do kosztów pogrzebu należy zaliczyć także koszt nagrobka, jeżeli w środowisku spadkodawcy zwyczajem jest wystawienie nagrobka. Tym samym, jeżeli koszt ten w całości został pokryty z otrzymanego zasiłku pogrzebowego, nie będzie on już wliczany a poczet długów spadkowych. Analogiczna sytuacja będzie miała miejsca w przypadku kosztów międzynarodowego tran postu zwłok. Jednakże wątpliwym się wydaje, aby koszty transportu zwłok były mniejsze niż otrzymany zasiłek. Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 27 marca 2013 r. (I ACA 868/12), <http://orzeczenia.ms.gov.pl>

²⁹ Do kosztów fakultatywnych można zaliczyć koszty wystawienia nagrobka zmarłemu czy koszty przyjęcia żałobnego. Koszty postawienia nagrobka stanowią dług spadkowy w rozumieniu art. 922 k.c., skoro przepis ten do długów zalicza koszty pogrzebu w takim zakresie, w jakim pogrzeb ten odpowiada zwyczajom miejscowym, a stawianie nagrobka zmarłemu jest w zasadzie powszechnie przyjęte. Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 14 maja 2014 r. (I ACA 78/14), <http://orzeczenia.bialystok.sa.gov.pl>

³⁰ Mowa o kosztach przewozu zwłok, w tym transport zwłok o charakterze międzypaństwowym, koszty związane z obrzędkiem ceremonialnym oraz koszty związane z samym już pochówkiem, jak np. wykup miejsca na cmentarzu w przypadku osób, które nie posiadają takiego miejsca.

4. Regulacje międzynarodowe

Postępujący proces globalizacji przyczynił się do tego, że zagadnienie międzynarodowego transportu zwłok nie może być ujmowane jako problem, który jest oderwany od regulacji międzypaństwowych. Korzenie tematyki będącej dominantą prezentowanego artykułu sięgają lat przedwojennych: społeczność międzynarodowa interesowała się omawianą tematyką już przed II wojną światową: 10 lutego 1937 r. w Berlinie sporządzono międzynarodowy układ dotyczący przewozu zwłok³¹. W kolejnych latach wspomniany układ został załączony do Konstytucji Światowej Organizacji Zdrowia. Celem układu było uniknięcie niedogodności wynikających z różnic w przepisach regulujących przewóz ciał³². W związku z powyższym wprowadzono *laissez-passer*, czyli jednolity dokument³³, który powinien zawierać dane osobowe zmarłego³⁴ wraz z datą i przyczyną śmierci. Wspomniany układ zawiera także regulacje dotyczące warunków, w jakich mają być przewożone zwłoki³⁵,

³¹ Zaznaczyć należy, że do 29 kwietnia 2005 r. układ podpisało czternaście państw, wśród których nie ma Rzeczypospolitej Polskiej. Do państwa-stron układu zaliczamy takie kraje, jak: Niemcy, Austria, Belgia, Kongo, Egipt, Francja, Włochy, Meksyk, Portugalia, Czechy, Rumunia, Słowacja, Szwajcaria, Turcja. Zob. Konstytucja Światowej Organizacji Zdrowia, Porozumienie zawarte przez Rządy reprezentowane na Międzynarodowej Konferencji Zdrowia i Protokół dotyczący Międzynarodowego Urzędu Higieny Publicznej, podpisane w Nowym Jorku 22 lipca 1946 r. (Dz. U. z 1948 r. Nr 61, poz. 477).

³² Układ ten nosił nazwę: Arrangement international concernant le transport des corps. Zob. Arrangement international concernant le transport des corps Conclu le 10 février 1937 Instrument de ratification déposé par la Suisse le 21 septembre 1939 Entré en vigueur pour la Suisse le 19 janvier 1940 (Etat le 24 mai 2005) zwany dalej układem z Berlina, układem z 1937 lub Arrangement, <http://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19370010/200504290000/0.818.61>

³³ Dokument ten powinien zostać wydany (w sytuacji gdy dotyczy ekshumowanych szczątków) przez właściwy organ dla miejsca zgonu lub miejsce pochówku. Ponadto ustalono, że *laissez-passer* oprócz języka kraju w którym został wydany, „powinien być sporządzony w co najmniej w jednym z najczęściej używanych języków w stosunkach międzynarodowych”.

³⁴ W skład których wchodzi: imię, nazwisko oraz wiek zmarłego.

³⁵ Zgodnie z art. 3 Układu: „Le corps sera placé dans un cercueil métallique, dont le fond aura été recouvert d’une couche d’environ 5 centimètres d’une matière absorbante (tourbe, sciure de bois, charbon de bois pulvérisé, etc.) additionnée d’une substance antiseptique. Si le décès est dû à une maladie contagieuse, le corps lui-même sera enveloppé dans un linceul imbibé d’une solution antiseptique. Le cercueil métallique sera ensuite hermétiquement clos (soudé) et ajusté lui-même, de façon à ne pouvoir s’y déplacer, dans une bière en bois. Celle-ci aura une épaisseur d’au moins 3 centimètres,

wprowadza również modyfikacje do poszczególnych typów transportu (transportu kolejowego, samochodowego, samolotowego oraz morskiego). Zasygnalizowania wymaga, iż dokument ten stanowi jeden z nielicznych prawno-międzynarodowych regulacji międzynarodowego transportu zwłok lub szczątek³⁶. Na szczeblu europejskim kwestie międzynarodowego transportu zwłok uregulowano w podpisanej w ramach Rady Europy umowie, *Agreement on the Transfer of Corpses Strasbourg* z dnia 26 października 1973 roku³⁷, która to umowa stanowi uproszczenie niektórych procedur, które zostały wprowadzane w Układzie z 1937 roku, co więcej: umowa ta zastępuje Układ z 1937 roku dla państw, które ratyfikowały oba traktaty³⁸. Znaczącym jest, iż umowa

ses joints devront être bien étanches et sa fermeture devra être assurée par des vis distantes de 20 centimètres au plus; elle sera consolidée par des bandes métalliques”. Z czego wynika, że zwłoki umieszczone są w metalowej trumnie, której dno jest pokryte warstwą około pięciu centymetrów materiału chłonnego (np. torf, trociny, sproszkowany węgiel drzewny), z dodatkiem substancji antyseptycznych. Jeśli śmierć nastąpiła w wyniku choroby zakaźnej, ciało powinno być owinięte w całun impregnowany roztworem antyseptycznym. Metalowa trumna zostanie zamknięta (spawana) i ustawiona tak, że nie będzie mogła poruszać się w drewnianej trumnie. W ten sposób mające grubość wynoszącą co najmniej trzy centymetry, szczeliny muszą być zamknięte, a zamknięcie musi być zapewnione przez śrub o długości dwudziestu cm lub więcej; całość zostanie objęta konsolidacją metalowych taśm”.

³⁶ Nawet podstawowy dla dziedziny transportu akt prawny, jakim jest Konwencja o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów (CMR) nie reguluje tego zagadnienia. Zgodnie bowiem z art. 4 Konwencji o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów (CMR): „Niniejszej Konwencji nie stosuje się m.in. do przewozów zwłok”. Zob. Konwencja o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów (CMR) i Protokół podpisania, sporządzone w Genewie 19 maja 1956 r. (Dz. U. z 1962 r. Nr 49, poz. 238 ze sprost.).

³⁷ Zob. *Agreement on the Transfer of Corpses Strasbourg* z 26 października 1973 r., zwana dalej: Umową o przewozie zwłok, sporządzoną w Strasburgu 26 października 1973 r, Umową z 1973r., Umową ze Sztrasburga- <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/080.htm#ANX>

³⁸ Układ ze Sztrasburga ratyfikowały 23 państwa: Andora, Austria, Belgia, Cypr, Czechy, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Islandia, Łotwa, Litwa, Luksemburg, Mołdawia, Niderlandy, Norwegia, Portugalia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Szwajcaria, Turcja, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=080&CM=1&DF=&CL=ENG> Wśród państw stron układu z 1973 r. znajdują się państwa, które są sygnatariuszami układu z Berlina, dla tych państw postanowienia umowy późniejszej zastępują postanowienia umowy wcześniejszej, w związku z tym układ z Berlina obowiązuje dla: Demokratycznej Republiki Kongo, Egiptu, Niemiec, Włoch, Meksyku oraz Rumunii. Zob. <http://www.auswaertiges-amt.de/cae/servlet/contentblob/607140/publicationFile/165244/Statusliste-EN.pdf>

z 1973 roku nie reguluje przewozu prochów³⁹. Zawiera ona jednak inne znaczące uregulowania, zgodnie z którymi zwłoki w trakcie transportu powinny być zaopatrzone jedynie w *laissez-passer for a corpse* wydawany przez odpowiednie władze, po upewnieniu się uprzednio, że spełniono wszystkie wymogi zarówno medyczne, zdrowotne, administracyjne, jak i prawne zgodne z przepisami obowiązującymi w państwie, z którego przewożone są zwłoki. Ustalić również należy, czy szczątki osoby wymienionej w *laissez-passer for a corpse* zostały umieszczone w trumnie spełniającej określone wymogi⁴⁰, zawierającej także jej rzeczy osobiste, które wraz z nią mają być pochowane lub skremowane. Układ ze Strasburga zakłada, że za wyjątkiem dokumentów wymaganych na podstawie konwencji i porozumień międzynarodowych dotyczących transportu w ogóle, lub przyszłych konwencji lub porozumień poruszających tematykę repatriacji zwłok, ani w kraju przeznaczenia, ani w państwie tranzytowym nie powinno się wymagać innego dokumentu aniżeli *laissez-passer for a corpse*⁴¹. Pomimo próśb Komisji

³⁹ O czym świadczy art. 1.3. wspomnianej umowy: „This Agreement shall not apply to the international transport of ashes”. Z czego jednoznacznie wynika, iż Umowa ta nie ma zastosowania do międzynarodowego transportu prochów”. Zob. umowę o przewozie zwłok, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/080.htm#ANX>

⁴⁰ O czym świadczy art. 6 omawianej umowy: „The coffin must be impervious; the insidemustcontain absorbent material. If the competent authority of the State of departureconsideritnecessary the coffinmust be provided with a purifyingdevice to balance the internal and externalpressures. It mayconsist of: eitheranoutercoffin in wood with sidesatleast 20 mm thick and aninnercoffin of zinccarefullysolderedor of anyothermaterialwhichisself-destroying; or a single coffin in wood with sidesatleast 30 mm thick-lined with a sheet of zincor of anyothermaterialwhichisself-destroying. If the cause of deathis a contagiousdisease, the body itselfshall be wrapped in a shroudimpregnated with anantisepticsolution”, który oznacza iż: „Trumna musi być nieprzepuszczalna; wewnątrz musi zawierać materiał chłonny. Jeżeli właściwy organ państwa wyjścia uznają to za konieczne trumna musi być wyposażony w urządzenie do oczyszczania w celu zrównoważenia nacisków wewnętrznych i zewnętrznych. Może składać się z: zewnętrzna trumna z drewna o bokach grubości co najmniej 20 mm, a wewnętrzna trumna cynku starannie przylutowane lub innego materiału, który jest samo-zniszczalny; lub pojedynczej trumny z drewna o bokach o grubości co najmniej 30 mm pokrytej arkuszem cynku lub innego materiału, który jest samozniszczalny. Jeśli przyczyną śmierci jest choroba zakaźna, zwłoki muszą być zawinięte w całun impregnowanych roztworem antyseptycznym”. Zob. umowę o przewozie zwłok.

⁴¹ Dokument ten zawiera informacje takie, jak: imię i nazwisko zmarłego, przyczynę i miejsce śmierci, datę i miejsce urodzenia, oraz wiadomości o samym transporcie, czyli środek transportu, miejsce wyjazdu, trasę oraz miejsce przeznaczenia. Zob. *Appendix – Laissez-passer for a corpse*, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/080.htm#ANX>

Europejskiej skierowanej do państw-członków Unii Europejskiej, które nie są sygnatariuszami umowy o przewozie zwłok, Rzeczpospolita Polska nie podpisała umowy ze Strasburga⁴². Poza regulacjami wielostronnymi kwestia repatriacji zwłok jest również przedmiotem umów dwustronnych. Zauważyć należy, że Polska zawarła umowy dwustronne o międzynarodowych przewozach drogowych z następującymi państwami: Albanią, Armenią, Białorusią, Jugosławią, Irakiem, Iranem, Jordanią, Kazachstanem, Kirgizją, Macedonią, Mołdawią, Rosją, Syrią, Tunezją, Turcją, Ukrainą oraz Uzbekistanem. Jednakże tylko w umowie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o międzynarodowych przewozach drogowych poruszono kwestię przewozu ciał i prochów⁴³. Pozostałe umowy dwustronne nie poruszają tego zagadnienia.

5. Kwestie konsularne

Ze względu na złożoność zagadnienia międzynarodowego transportu zwłok i szczątek oraz połączone z tym kwestie społeczne, istotną rolę w tym procesie odgrywa urząd konsularny, do którego zadań należy m.in. ochrona, udzielanie informacji i opieki w państwie przyjmującym obywateli państwa wysyłającego⁴⁴. Funkcje konsularne nie zostały przytoczone bez przyczyny, bowiem w związku z rosnącą liczbą obywateli Rzeczypospolitej stale i czasowo przebywających poza granicami kraju⁴⁵, jak również wyjeżdżających w celach turystycznych⁴⁶, międzynarodowy

⁴² Komisja Wspólnot Europejskich Bruksela, Zielona Księga Ochrona dyplomatyczna i konsularna obywateli Unii Europejskiej w krajach trzecich (przedstawiony przez Komisję) z 28 listopada 2006 r., KOM(2006)712 wersja ostateczna s. 8–9; Komisja Europejska Bruksela, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady Ochrona konsularna obywateli UE w państwach trzecich: Stan aktualny i perspektywy z 23 marca 2011 r., KOM(2011) 149 wersja ostateczna, s. 8.

⁴³ Zob. Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o międzynarodowych przewozach drogowych podpisana w Warszawie 30 sierpnia 1996 r. (MP z 2005 r. Nr 61, poz. 806, s. 1886).

⁴⁴ Zob. Konwencja wiedeńska o stosunkach konsularnych sporządzona w Wiedniu 24 kwietnia 1963 r. (Dz. U. z 1982 r. Nr 13, poz. 98).

⁴⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik demograficzny 2014*, Warszawa 2014, s. 497–499.

⁴⁶ Badania wykonane przez ActivGroup na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki w ramach Programu Badań Statystycznych Statystyki Publicznej na rok 2013, nr 1.30.06(099), *Aktywność turystyczna Polaków. Podróże Polaków w 2013 roku*, s. 8–9, <http://www.msport.gov.pl/article/podroze-polakow-w-2013-roku-podstawowe-wyniki-badan>

transport zwłok stał się sprawą powszechną. Uregulowania prawne, zarówno krajowe, jak i międzynarodowe, które zostały omówione powyżej, muszą zostać uzupełnione o informacje konsularne, które są niezbędne dla osób chcących pochować zmarłego poza granicami Rzeczypospolitej.

Polskie urzędy konsularne w 2012 r. odnotowały łącznie 3486 zgonów Polaków przebywających za granicą⁴⁷, a konsulowie szczegółowo informowali rodziny zmarłych w kwestii transportu zwłok lub szczątków do kraju, udzielali pomocy w czynnościach wyjaśniających okoliczności zgonu, uzyskaniu niezbędnych dokumentów⁴⁸. Jedną z kluczowych reguł została wyrażona w Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych: jeżeli właściwe władze państwa wysyłającego posiadają informacje o zgonie obywatela państwa wysyłającego, to są one obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym urząd konsularny, w którego okręgu nastąpił zgon. W przypadku polskiego obywatela, konsul RP, za pośrednictwem urzędu wojewódzkiego właściwego dla miejsca zamieszkania zmarłego, powiadamia rodzinę w kraju. Konsul, udzielając informacji w kwestii transportu, musi poinformować rodzinę o prawie obowiązującym w państwie, w którym nastąpił zgon.

W związku z tym, że najwięcej Polaków zamieszkuje lub tymczasowo przebywa na terytorium Niemiec⁴⁹, szczególnej uwagi wymaga tryb repatriacji zwłok z Niemiec do Polski. W celu przewiezienia zwłok z Niemiec do Polski przedsięwzięcie pogrzebowe musi uzyskać zaświadczenie wydane przez polski urząd konsularny, za wydanie którego obowiązuje opłata konsularna⁵⁰. W celu uzyskania powyższego zaświadczenia konsulowi należy przedłożyć wymagane dokumenty: niezbędne jest uzyskanie zezwolenia wójta (burmistrza, prezydenta miasta) właściwego dla miejsca pochówku, uprawniające do przewiezienia osoby zmarłej do Polski i pochowania na miejscowym cmentarzu⁵¹. Potrzebny jest także akt zgonu albo zaświadczenie właściwego urzędu stanu cywilnego poświadczające, iż wystawienie takiego aktu nie

⁴⁷ *Raport polskiej służby konsularnej za 2012 rok*, Warszawa 2013, s. 17.

⁴⁸ J. Sutor, *Prawo dyplomatyczne i konsularne*, Warszawa 2006, s. 472.

⁴⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik...*, s. 497.

⁵⁰ Opłata wynosi 54 euro (w odniesieniu do Niemiec). Jednakże jest uzależniona od kraju, z którego repatriowane są zwłoki. Zob. *Taryfa Opłat Konsularnych*, http://www.berlin.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/tok/taryfa_oplat_konsularnych

⁵¹ Należy zaznaczyć, że zezwolenie nie może być zastąpione zaświadczeniem administracji cmentarza o nabyciu miejsca na cmentarzu. Zob. *Przewóz zwłok*, http://www.berlin.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/sprawy_prawne/inne/przewoz_zwlok

było możliwe. Ponadto na przewiezienie zwłok do innej miejscowości należy uzyskać tzw. Leichenpass (zezwolenie na przewiezienie zwłok), przy wystawieniu którego przewoźnik może być poproszony o *Bescheinigung über die ordnungsgemässe Einsargung* (pisemne potwierdzenie przestrzegania międzynarodowych przepisów sanitarnych dotyczących przewożenia zwłok). Z kolei w przypadku kremacji należy okazać tzw. Einäscherungsbescheinigung (akt kremacji), który powinien zawierać niezbędne informacje o osobie zmarłego⁵². Ostatnim wymaganym dokumentem jest tzw. ärztliche Bescheinigung über Todesursache (świadczenie lekarskie o przyczynie zgonu) informujące, że osoba nie zmarła na chorobę zakaźną. W przypadku przewozu tranzytowego wymagane są wszystkie powyższe dokumenty oraz pozwolenie uprawniające do wwozu osoby zmarłej, wydane przez właściwą ambasadę kraju sąsiedniego, przez którego terytorium tranzyt będzie miał miejsce. W celu przewiezienia ciała zmarłego należy również odpowiednio zabezpieczyć zwłoki⁵³. Omówiona procedura obowiązująca przy reparycji zwłok z Niemiec stosowana jest w innych państwach, z oczywistymi modyfikacjami w związku z obowiązującym tam prawem. Jako przykład można wskazać Włochy oraz Wielką Brytanię: przewóz zwłok z terytorium Włoch wymaga zaświadczenia włoskich służb sanitarnych (USL)⁵⁴, natomiast uzyskanie zezwolenia konsula RP w Wielkiej Brytanii uzależnione jest od przedłożenia zezwolenie koronera na wywóz zwłok z Wielkiej Brytanii⁵⁵. Znamienne jest, że procedura uzyskiwania zezwolenie konsula RP w poszczególnych krajach przebiega według jednego

⁵² Do niezbędnych informacji zalicza się: dane personalne osoby zmarłej, przyczynę śmierci oraz dane dotyczące miejsca i czasu kremacji.

⁵³ Drewniana trumna musi być wyposażona w szczelnie zalutowany metalowy wkład zawierający substancję absorbującą (co najmniej 5 cm grubości), w którym znajdują się zwłoki. Prochy osoby zmarłej powinny być natomiast złożone w szczelnie zalutowanym wkładzie, który powinien znajdować się w urnie. Zob. *Przewóz zwłok lub urny z prochami z Niemiec do Polski*, http://www.monachium.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/informacje_prawne/przewoz_zwlok

⁵⁴ Zaświadczenie musi potwierdzać, że ciało zostało zamknięte hermetycznie w metalowej skrzyni wyłożonej warstwą substancji chłonnej o grubości co najmniej 5 cm. *Zezwolenie na przewóz zwłok z Włoch*, http://www.mediolan.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/stan_cywilny/zezwozenie_na_przewoz_zwlok/mediolan_it_k_74

⁵⁵ *Sprowadzenie do Polski zwłok lub prochów z Wielkiej Brytanii*, http://www.edynburg.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/dzial_prawny/sprowadzenie_do_polski_zwlok_lub_prochow/sprowadzanie_do_polski_zwlok_lub_prochow [data dostępu: 13 listopada 2014 r.].

wzorca. Dużą rolę w tym procesie odgrywa znajomość lokalnego prawa, ponieważ pomiędzy poszczególnymi państwami występują różnice w wymaganych dokumentach. W związku z powyższym wydaje się, że wprowadzenie jednolitych regulacji byłoby wskazane w celu zmniejszenia komplikacji procesu sprowadzania zwłok z zagranicy do Polski.

6. Uwagi podsumowujące

Transport zwłok traktowany jest zarówno w doktrynie, jak i judykaturze w sposób wręcz marginalny. Zważywszy na to, można wysunąć tezę, że problem międzynarodowego transportu zwłok jest kwestią wykraczającą poza ramy dyskursu prawniczego. Omawiana problematyka nie zamyka się jedynie w zakresie omówionych formalności, których spełnienie gwarantuje sprowadzenie ciała osób nam najbliższych na obszar państwa polskiego. Poza rzeczonymi formalnościami, głównym problemem sprowadzenia zwłok denata są związane z tym koszty. Problematyka kosztów międzynarodowego transportu zwłok nie kończy się jedynie na poniesieniu opłaty konsularnej, bo jak podniesiono powyżej, wniosek skierowany do starosty ostatniego miejsca zamieszkania denata wolny jest od jakichkolwiek opłat skarbowych. Zdecydowanie mniejszy kłopot po stronie podmiotów uprawnionych występuje wówczas, kiedy zmarły w zakresie swojego ubezpieczenia, miał również zagwarantowane, iż w przypadku śmierci poza granicami kraju ubezpieczyciel pokrywa koszty przewozu ciała do kraju. Znacznie większy problem powstaje wówczas, gdy denat takowego ubezpieczenia nie posiadał, bowiem wszelkie koszty związane z transportem jego ciała pokryć będą musieli jego najbliżsi. Mając na uwadze powyższe rozważania zważyć należy, że niejednokrotnie osoby zobowiązane do pochowania swojego najbliższego, wobec jego śmierci poza polskimi granicami stają w obliczu podjęcia trudnej decyzji. Bowiem z jednej strony, niewyobrażalnym jest w wielu przypadkach pozostawienie zmarłej osoby najbliższej poza granicami Polski, gdzie pochowana zostanie w mogile zbiorowej, a z drugiej strony chęć pochowania ciała zgodnie z polskim obrządkiem funeralnym może doprowadzić do powstania po stronie spadkobierców, którzy zobowiązali się do jego pochowania, czasowej bądź trwałej niewypłacalności. Decyzja ta, tak naprawdę wykracza poza jakiegokolwiek normy prawa i uderza nie tylko w ludzkie sumienie, ale także w umiejętność rozsądnego i logicznego podejmowania decyzji – o ile w takich chwilach

możliwe jest podejmowanie decyzji rozsądnych i logicznych.

Mimo że społeczność międzynarodowa wcześniej zainteresowała się tematyką repatriacji zwłok i szczątków, w dalszym ciągu nie wypracowano jednolitego wzorca, a procedury transportowe uzależnione są nadal od przepisów państw, z których i przez które przebiega trasa przejazdu środka transportującego ciało zmarłego. Marginalne zainteresowanie państw ratyfikacją obowiązujących już umów międzynarodowych może budzić niepokój, gdyż procedura repartycji zwłok jest skomplikowana i zależna od przepisów poszczególnych państw.

W naszej opinii właściwe byłoby przyjęcie umowy ze Strasburga w celu ujednoczenia procedur w całej Unii Europejskiej. Można wnioskować, że ujednoczenie procedur obniżyłoby koszt przewozu. Co więcej, firmy przewozowe uniknęłyby większości formalności, gdyż w chwili obecnej muszą znać różnice w procedurach pomiędzy poszczególnymi państwami. Regulacje prawnomiędzynarodowe transportu zwłok także wymagają poprawy. Umowa ze Strasburga o przewozie zwłok jest jedynie unowocześnieniem wcześniejszego układu z Berlina. Ponadto nie jest ona wiążąca dla wielu państw. Należy zastanowić się nad wprowadzeniem międzynarodowej konwencji, która mogłaby zostać przyjęta przez większość państw świata, która ułatwiłaby proceder repatriacji zwłok i zastąpiła dwie obecnie obowiązujące regulacje. Jeżeli projekt ten jest zbyt daleko idący, zasadnym byłoby uchwalenie aktu prawnego rangi unijnej, który umożliwiłby państwom członkowskim na swobodny przewóz zwłok.

Streszczenie

Prezentowany artykuł porusza problematykę, która zarówno w doktrynie jak i judykaturze traktowana jest w sposób marginalny, a mianowicie: międzynarodowy transport zwłok. Tematyka ta może wywoływać liczne kontrowersje z uwagi na brak jednolitych procedur. W związku z czym może stanowić znaczący głos w dyskusji. W prezentowanym artykule szczególna uwaga poświęcona została regulacjom międzynarodowym transportu zwłok (z uwzględnieniem kwestii konsularnych),

podniesiono również kwestie długów spadkowych oraz regulacji krajowych.

Słowa kluczowe: długi spadkowe, urząd konsularny, dokumenty międzynarodowe.

Abstract

This article describes international transport of corpses, which has become very popular over the last several years. What is more, this subject is causing much controversy in many countries because there are no uniform procedures. Special attention in this article is devoted to international instruments, consular post and debts under the succession.

Keywords: debts under the succession, consular post, international instruments.